

Kalb-i Selîm

Aşk Akıl Vahiy

Ö. TUĞRUL İNANÇER

TAKDİM

İnsan mükerrerem bir varlık. Hatta kâinattaki her şeyi temsil edecek bir mahiyette yaratılmış. Bu sebeple bizden öncekiler, yani eski ifadeyle söyleyecek olursak eslafımız insanı küçük bir kâinat şeklinde tasvir eder. İnsan, bu câmi ve kapsayıcı varlığına ilaveten üstün bir maneviyat ile donatılmıştır. Öyle ki dağların ve taşların yüklenemeyeceği kudsi bir emaneti insan yüklenmiş ve meleklerin secde ettiği bir varlık olarak “âlâ-i illiyyîn” olan en yüce makâma mazhar olmuştur. Bu muhteşem keyfiyet ve nitelikleriyle mücehhez Âdemoğlunu Cenâb-ı Hakk muhatap kabul etmiş ve ona peygamberler aracılığıyla vahyini göndermiştir.

Hız. Ali Efendimize ait ve insanın kendisini küçük bir “cirm” zannederken koca bir âlemin içinde saklı olduğunu ifade eden bir Arapça vecizeyi şiirinin başına koyan Mehmed Akif bu durumu kendine has üslubuyla şu şekilde mısralara döker:

Senin mâhiyetin hatta meleklerden de ulvidir
Avâlim sende pinhandır cihanlar sende matvidir

Zeminlerden semalardan taşarken feyz-i Rabbâni
Olur kalbin tecellizâr-ı nûrâ-nûr-i Yezdâni

Bütün bu mukaddes emanetler ve İlahi sorumluluklar karşısında insan, kalbi sayesinde ki bütün bu devâsâ kainatları yaratan ve bunları küçücük bir insanda tazammun eden Hâlık-ı zü'l-Celâl'e itaat eder, boyun bükerek ve İlahi emirler karşısında kulluğunu izhar eder. Böylelikle *âlâ-i illiyyine* mazhar olur. Yine o kalptir ki yere göğe sığmayan Zât-ı Bâri Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın deyişiyle kalp kasrına nüzul eyler. Bütün bu meâliye rağmen yine o kalptir ki isyan eder, serkeşlik gösterir ve kibir yolunu seçerek bu kez insanı *esfel-i sâfilîne*, yani aşağıların en aşağısına düşürür.

Her fırsatta “modern çağlar” şeklinde bir klişeye itiraz eden muhterem Ömer Tuğrul İnançer, benlik kokan ve üstünlük taslayan bu söylemin arkasında büyük bir aldatmacanın çağımızdaki insanları kör bir anlayışa hapsettiğini gayet güzel bir surette gösterir. Hiç şüphe yok ki bu tabir insan aklını ve bedenini, buna bağlı olarak gelişen çeşitli dünyevilikleri önceleyen, gündelik hayata konfor ve kolaylık katıyor diye önemseyen ancak insana ait maneviyatı, bilgeliği ve irfanı öteleyen sakim bir düşünceyi ihtiva eder. Halbuki, geçmiş zamanlarda yaşamış ve hâlâ yaşamakta devam eden sözleri, arkasında bıraktığı inanç manzumeleri ile kitleleri istikamet dairesinde sevk ve idare eden nice nice gönül ve maneviyat pîrleri, eski çağların mübarek ve ihtirama layık temayüz etmiş simaları değil midir? El-hak öyledir, zira onlar değişmeyen insan mahiyetini yine eski tabirle söyleyelim “nefsü'l-emir”deki gibi anlamış ve öyle tefsir etmiştir. Bu sebeple başta hâtemü'l-enbiya Hz. Muhammed Mustafa (sav) olmak üzere ve O'nun mübarek izinden yürüyen binlerce evliya, asfiya ve muhakkik bugün hâlâ

insanlara tesir etmekte ve onlara gerçak mahiyetlerini kemaliyle duyurmakta.

İşte bu feyizli zincirin şule-feşan bir halkası olarak muhterem büyüğümüz Ömer Tuğrul İnançer de bahsi geçen kudsi geleneğin kapısını aralamak suretiyle insanımıza “yüceler yücesine” ne şekilde talip olunacağını ve “nazargâh-ı İlâhî” olan kalbinin müstakim rotasını göstermekte. Bunu yaparken onu “en sefil derekeye” indirecek davranış ve hallerden, doğruluktan inhirafı, saptırmakla zik zak ettirecek tavırlardan, düşüncelerden, hastalıklı “izm”lerden ve şeytanî tuzaklardan uzak tutacak yollara ışık tutmakta. Adeta manevi bir tabip gibi kalbin marazi hallerini teşhis ve ehil bir “cerrâh” gibi de kalbi ameliyat etmekte, manevi kalp krizlerine yerinde müdahalelerde bulunmakta. Benlik, enâniyet, gurur, kibir, riya, ucb, gybet, haset ve kavmiyetçilik gibi şeytanın silahlarını tanıtmak suretiyle asırlardan beri müminlerin uyguladığı manevi savunma usûllerini talim ederek bu nevi kalp hastalıklarına müptela hastaları şifaya götürecektir tedavi çeşitlerini arz etmekte. Sufi Kitap, kıymetli yazarımız Ömer Tuğrul İnançer üstadımızın yayınevimizden çıkan külliyyatına on birinci kitabını eklemenin saadetini ve huzurunu siz sevgili okurlarıyla paylaşıyor.

Sufi Kitap

GİRİŞ

Takva en basit anlamıyla Allah'ın yap dediklerini yapmak ve yaptırmak, yapma dediklerini de yapmamak ve yaptırmamaktır. Ama din telakkisini diğer insanlardan kendini ayıran, üstün gören, yerden bir karış yukarıda yürümek zannedenler takva-ya da ayrı bir anlam yüklemek istiyor. Hz. Peygamber'in (sav) hayatı yalnız Müslümanlar değil bütün insanlar için bir örnek teşkil eder. Onun günlük hayatındaki davranış biçimlerinde hiç öyle Batı mistisizminden kaynaklanan; sıra dışı haller, denizde yürümeler, kuş gibi pervaz etmeler, kısacası mucizenin hâkim olması gibi unsurlar yoktur. Resûlullah Efendimiz (sav) ahalden bir adam gibidir, herhangi bir insan gibi davranır. Ara ara ve bazı hikmetlere mebni ya da ihtiyaç halinde mucizelerin en büyüklerine de mazhar olmuştur. Mesela Mirâc'a çıkarak vasıtasız Cenâb-ı Hak ile görüşmüş ve yaratılmışlık hududu denilen *sidretü'l-müntehanın* dışına taşmasına rağmen yeryüzüne döndükten sonra davranışlarında hiçbir değişiklik olmamıştır. Gene baba, gene dede, gene aile reisi, gene idareci, gene komutan ve gene peygamberdi. Takva demek dünyadan kopmak ve ayağının yerden kesilmesi demek değildir. Hz. Peygamberde bile bu böyle

olmamıştır. Takva ehli olmak adam gibi olmak ve Müslüman gibi yaşamaktır. Müttaki yani takva sahibi olunur ve müttakilik bir duraktır, o durakla daha yukarı geçilir. İslam'da durağanlık yoktur, terakki ve yükselme vardır. “İki günü eşit olan zarardadır” diyen bir Peygamberin ümmetiyiz. Takvaya erilmez, çünkü takva hedef değil duraktır. Hedef nedir peki? Allah'a ulaşmak mı? Hayır, o da değildir. Allahlı olmak, Allah'ta olmak ve Allah ile olmaktır. **كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ** (Rahman, 29) ayetinde geçtiği gibi yani Allah her an ayrı bir şunda ve oluştadır. İşte buna Allah ile beraber seyir (seyr-i maallah) denir ki bunlar ne Batı mistisizminde ne de Hint coğrafyasında ve Uzak Doğu'daki Budizm veya Brahmanizm'de görülür. Nirvana'ya ulaşmayı fenafillaha benzetenler vardır, ancak Müslümanlar fenafillah değil bekâbillah hedefindedir. Yani fani olmak kendileri için ama Allah ile baki olmak gönülleri içindir.

Tabirler bazen zahiren ve maddi olarak telakki edilmekte. Allah'a kavuşmak, Allah'a gitmek ve Allah'ın yolunda olmak gibi... Sanki Allah bir yerlerde ve biz ona gidiyoruz gibi algılanıyor. Hayır bu böyle değildir, Allah zaman ve mekândan münezzehe olmakla beraber bize şah damarımızdan da yakındır. Bu yakınlığın şuuruna ermeye Allah'a ulaşmak denir. Yani biz O'nu baş gözümüzle görmüyorsak da O'nun bizi gördüğünü bilmek ve ona göre davranmak gerekir. Kimsenin olmadığı bir yerde ve zamanda uygunsuz ve yasaklanmış bir fiili yapmak yerine, Allah'ın her yerde olduğu bilgisini hayata geçirmek, bunu amele aktarmak ve “Allah görüyor” demek Allah'ın şah damarından daha yakın olduğunu idrak etmek demektir. İbadet her an, her zaman ve her halde Allah ile olmak demektir. Abdest hazırlığından camiye namaz kılmaya gidene değin bir ibadet içinde ya da gündelik işlerimizde hep Allah ile yaşamak O'nun bize şah damarımızdan daha yakın olduğunu bilmekten ve bu bilgiyi uygulamaktan geçer. Huzurda olmanın getirdiği ayrı bir incelik, rikkat ve nüans vardır. Her yaptığımızı

bilen, bizi ödüllendirecek ya da cezalandıracak bir Rabbimizin olduğunu bilerek davranmak – özellikle bilmek demiyorum – şuuru, kişiye bilmediklerini öğretecek kapıları açtırır. Marifet Allah'ı Allah ile bulmaktır.

Takva durağına gelenler için evvela yapılması gereken şey emirlere riayettir. Yasaklardan kaçınılır, bunu kendini kurtarmak için yapanlar zarardadır. Zira, *emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münkerin* en önemli şartı sadece nefsinde değil aynı zamanda çevrende de uygulamaktır. Sen ne kadar emirlere ve nehiylere riayet etsen de kaçınılmaz olarak çevrene ve etrafına ne yaptığın sualine muhatap olacaksın. Her koyun kendi bacağından asılır darbimeseli doğrudur ama koyunlar içindir, biz insanlar için geçerli değildir. Kur'an'da eski peygamberlerin ümmetleriyle olan kıssalarına bakmak gerekir. Hz. Musa'nın kavmine Allah gökten bildircin kebabı ve kudret helvası indirmiştir. Ama üç beş nankör, nimetin kadrini bilmeyenler bakla, soğan, sarımsak isteriz deyince Allah hepsine birden bu nimetleri kesmiştir. Nankörlük nasıl bu şekilde genele sirayet ediyorsa ehl-i takva olmaya yarar haller de etrafa sirayet etmeli, yayılmalıdır. Ne yazık ki gemisini kurtaran kaptan gibi münasebetsiz lakırdılar ve atasözü namı altındaki yanlışlıklar bizi daha büyük yanlışla sevk eder. Hem kendimizi hem de âlem-i beşeriyetten bir ferdi bile olsa kurtarmak için gayret edeceğiz. Çünkü Efendimizin (sav) buyurduğu gibi “Bir gönlü yapmak kainatın gönlünü yapmak gibidir.” Onun için unutmamak gerekir ki takva bir hedef değildir, ama bir duraktır.

Bu durağa varmak ve ötesine geçmek için dinimizin temel kaynaklarında anlatılan nice ibretlik kıssa ve mesel mevcuttur. Bilhassa Kur'an-ı Kerim'deki kıssaları değerlendirirken nasıl değerlendirmek gerekir? Niyazi-i Mısri Efendimize ait olan bir beyti burada hatırladım:

Bir göz ki olmaya anın ibret nazarında
Ol sâhibinin düşmanıdır baş üzerinde

Bir kere her şeye ibret nazarıyla bakacağız. Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc) elbette geçmiş zamanlardaki hadiseleri anlayalım diye bir tarih mantalitesi ile bu kıssaları bize nâzil etmedi. Kıssadan maksat hisse almaktır. "Ahsenu'l-kasas" şeklinde tanımlanan Hz. Yusuf (as) kıssasını hatırlayalım. Sona doğru küçük bir anekdot var. Hz. Yakup diğer çocuklarına şöyle diyor: "Şehre ayrı kapılardan giriniz." Bu ufaklık cümle bir ayet içerisinde geçmektedir. Eğer bu cümleye bir önem atfetmeden geçerse yanılırız. Bir kere kıssalardaki şahısları tanımamız ve bilmemiz şart. Hz. Yusuf aleyhisselam kimdir? Hz. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (sav) ve Hz. Âdem'den sonra dünyada yaratılmış en güzel insandır. Hz. Âdem bizzat anne-baba dahil olmadan yed-i kudret-i İlâhî tarafından yaratıldığı için en güzel insandır. Efendimiz için "en güzel" ifadesini bile layık görmem, zira O en güzel değil, tek güzeldir. O'nu hiçbir kategoriye koyamayız. Sebeb-i hilkat-i âlem, bundan ötesi yok. Allah (cc) bunlardan sonra öyle güzel bir kul daha yaratmıştır ki O'nun güzelliğini seyreden Mısırlı kadınlar meyve soyarken ellerini kesiyorlar da o acıyı bile duymuyorlar çünkü güzellik insanı böylesine mest eder. Narkoza lüzum yok, öyle bir güzelliği gören bayılılmadan da amelîyat olur. İşte kusursuz bir güzelliğe sahip bir peygamberin kardeşlerinden bahsediyoruz. Dolayısıyla on bir güzel, yakışıklı, boylu poslu insan aynı anda aynı kapıdan girince bütün bakışlar haliyle onlara yönelir ve nazar-ı dikkati üstlerine çekerler. Onları bu nazardan korumak için Hz. Yakup onlara ayrı kapılardan girin demiştir. Bu dolaylı olarak nazarın mevcudiyetini de gösteren bir ayettir.

Aynı kıssa üzerinden bir başka çıkarım yapmak mümkündür. Yukarıda değindiğimiz kadınların ellerini kesmesi olayını zihni-

mizde tutalım. Ölüm anı, Hz. Peygamber'in ifadesiyle, her bir damarının içinden dikenli tel çekiliyormuş gibidir, ancak **إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ** "Rabbimiz Allah'tır deyip, dosdoğru olanlara gelince, onlara melekler gelerek: Korkmayın ve üzülmeyin. Söz verildiğiniz Cennet'le sevinin, derler." (Fussilet, 30) âyetinde de geçtiği üzere ölüm anında melekler gelip o Allah'ın kuluna şöyle seslenir: Bıraktıklarına üzülme, gittiğin yerde de korkma! O anda işte öyle bir güzellik müşahede edilir ki o acı hissedilmez bile. Bunun ilm-i keramet olarak karşılığı işte bugünkü narkozdur. Diş hekimi ilacı verirken ağız içinde neler neler yapıyor da insan hissetmiyor. İşte muhabbetin ve İlahi güzellikleri seyretmenin güzelliği ile can acısı duymamak mümkündür. Şimdi parmaklarını kesen Mısırlı kadınları hatırlayacak olursak dolaylı olarak müminlere bu gibi hususları anlattığı söylenebilir. Kıssalara böyle bakmak gerekir. Bir kıssadan nice hisseler çıkar. Kur'an'daki bu anlatım tarzı bazı büyüklerin üsluplarına ve yorumlarına misal teşkil etmiştir. İşte, Hz. Mevlânâ da Mesnevî-i Şerif'te bu şekilde pek çok hikâyeye yer verir. Kur'an-ı Kerim'deki bu çeşit kıssaları görüp Kur'an hikâye kitabıdır demek ne kadar aptallıksa Mesnevî'deki kurt, tavşan, tilki, aslan, fil ve sair hayvanatın mesellerinden müteşekkil hâsılaya hikâye kitabıdır demek aynı eblehliktir. Geçmişten günümüze İslam ulemâsı ve meşâyihî bu yoldan yürümüş ve bu çeşit eserler kaleme almış, telif etmiştir. Yakın zamandan bir örnek vermek gerekirse merhum Muzaffer Ozak'ın her biri üçer cilt olan *İrşâd* ve *Envâr-ı Kulûb* namındaki eserleri kıssalar ile insanlara bu ölümsüz hakikatleri tebliğ eder.

İşte Hz. Peygamberimizin (sav) hayat-ı saadeti de baştan başa bu çeşit kıssalar ve ibretlerle doludur. Zira zât-ı şerifinin bütün davranışları hem Kur'an-ı Kerim'e mutabık hem de canlı bir Kur'an olduğu için insanlar için müessir örnekleri ihtiva eder. O'nun

hayatında yaşadığı olayları bu nazarla değerlendirip oradan da hisseler almak lazımdır. Onun için bütün Kur'an'daki kıssalara bu bakış açısıyla bakmalı ve ibret almalıyız. Hacı Bayram-ı Velî şu duayı çok sık tekrar etmiştir: “Ya Rabbi, bana eşyayı altı cihetinden göster.” Buradaki eşya masa, sandalye, mobilya vs... değil. Eşya, şeyler demek yani varlık. Diğer bir ifadeyle, her maddenin önü, arkası, sağ, solu, altı ve üstü vardır. Bu zahirdir, zahiri tanımak için mutlaka altı yönünden tanımak lazım. Bir de iç, derûn ve batın var. Onun için sadece bu altı cihet bile yetmez hadiseler ve kıssalara da bu şekilde bakmak lazım. Mesela, Cenâb-ı Hak Hz. Musa'ya sen ve kardeşin Firavun'a yumuşak bir dille ve güzel sözlerle hitapta bulunun, mukabele edin diyor. Firavun Tanrılık iddia ediyor, bu iki kardeş ise vahy-i İlahîye muhatap olmuş yüce peygamberler. İşte, Cenâb-ı Hak, kendisine şirk koşan Firavun'a dahi nazik, yumuşak ve anlayacağı lisanla hitap edin diyor. Yukarıda da arz ettiğim gibi Resûlullah Efendimizin (sav) hayatı bizatihi âyettir. Efendimizin beyanındaki ve tebliğindeki ilk muhatapları müşriktir; Allah'a ortak koşanlar için bile Allah (cc) Hz. Peygamberimize yumuşak bir dil kullanmasını emretmemiş mi? Fakat şimdiki Müslümanlara bakıyoruz ki kötü huylu, içkici, ayyaş, kumarbaz, hırsız vs.. gibi kimselere bağırıp çağırıyorlar. Bu âyetlerden neredeyse hiç ibret alınmıyor! Bir insanın geçmiş âdetlerini ya da din namına kendi tercihini ortaya koymasını kabul etmek mümkün değildir. İmam Malik gibi bir zât-ı şerif, Halife tarafından *el-Muvatta* adlı eserinin Kâbe'ye asılması isteğini reddetmiştir. Çünkü İmam Malik, Kâbe'yi mağrip ve maşrıktan pek çok farklı bölgeden, coğrafyadan ve gelenekten gelen insanların içtimagâhı olarak görür. İmam Malik, bu istek karşısında Halife'ye “Ben bu kitabı Hicaz ahalisi için yazdım, herkes için yazmadım” demiştir. İmam Malik bile kendi fikrinin bila-istisna bütün Müslümanlar tarafından kabul edilmesine karşı çıkıyor da bizim cahil adamlar indi mütalaalarını din diye etrafa

tanıtıyor. Kıssalardaki kişilikleri doğru anlamak lazım. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ve Firavun arasında cereyan etmiş kıssaların farklı yerlerde farklı konular şeklinde anlatılmasının sebebi aynı kişilerin münasebeti üzerinden daha farklı misaller verilmesidir. Muhteviyatının farklı olduğu bu muhtelif kıssalardan farklı his-selerin alınması hedeflenmiştir.

Zahir; dış görünüştür, daha kolay bir anlatımla söylersek beş duyu ile algılanan hallere zahir denir. Beş duyu ile algılanmayıp irfan sayesinde öğrenilecek haller ise batındır. Batn lügat manasıyla karın demektir. Dıştan insana nazar edildiğinden annesinden ayrıldığı göbek deliği, mide, bağırsak ve diğer iç organlarının kaplayan karın bölgesi görülür. Ama bir dahiliyeci doktora gidildiğinde o dışarıdan baksa da içinde neyin nerede olduğunu bilir; mide, mide borusu, akciğer, karaciğer, pankreas nerede duruyor; bütün bunların hepsini gayet iyi bilir. Çünkü daha tıp fakültesinde öğrenciyken insan vücudunun içinde neyin nerede olduğunu öğrendi, üzerinde ihtisas yaptı. İşte gönül mütehasısı olan tasavvuf ehli zevat da kişinin gözüne, burnuna, kaşına, alınına, dudığına, saçına, omuzuna, göbeğine, bacağına ve dizine baktığı zaman bile içini görür. Bu bir ihtisas işidir.

Şimdi biz semboller üzerinden konuşan ve hareket eden bir yapıya sahibiz. Mesela siz resmi bir dairede işinizi yaptırabilmek için bir vesikalık fotoğrafınızı veriyorsunuz. Halbuki bu fotoğrafta sadece yüzünüz ve boynunuzla omuzunuz gözükmekte, vücudunuzun geri kalan kısmı o fotoğrafta yok. Buna rağmen bu fotoğrafa bakan sizi teşhis edip kim olduğunuzu söyleyebilir. Ama fotoğraftaki o şahıs sadece o yüzden mi ibarettir? Elbette değil. Bunun gibi herhangi bir insanın da bedeni insanın sembolüdür, ama insan sadece bedenden ibaret değildir. Batını da vardır. Büyük bir kalabalığın toplandığı resmi geçitlere ya da stadyumlara bakın

veya işte iki kişi karşı karşıya gelse bile mükaleme esnasında çoğu kere ellerinin içi değil de dışı gözükür. Elimizin dışı zahirdir, halbuki bu elin dışı içine kıyasla tabiri câiz ise sinek kovalamaktan başka hiçbir işe yaramaz, tuttuğunu avucunun içiyle tutarsın, sevdiğini elinin içiyle okşarsın, dövdüğünü de. Her işi elinin içi yapar, parmak izi bile elin içindedir. Ama el deyince insanın aklına elin tamamı gelmekte. El üstten ibaret diye algılanmamalıdır. İşte zahire kıyasla batın bu kadar önemlidir ama gözükmez. Batın ve zahir birbirinden ayrı değildir, ama biri daha çok gözükür diğeri de ehlince gözükür. Ehil olmayanlar bu işlere vâkıf olamazlar. Yine benzer bir misal verelim, bir göz hekimine gidildiğinde birtakım aletler vasıtasıyla uzman doktorun gözü kontrol ettiğini görüyoruz. O aletin ufacık bir noktasından insan gözüne dair neler görüyor, müşahade ediyor ve teşhiste bulunuyor. Uzman olmayanlar göze bakınca bunları görmez ama ancak gözün nasıl olduğunu tasvir edebilir. Ama göz bu gördüğümüz akından ve renginden ibaret değildir. Daha başka fakülteleriyle bir bütün olarak gözü dış görüntüsüyle ihata edemeyiz. Fakat, uzmanı ve mütehasısı gözün nasıl olduğunu bilir ve bildirir. Göze dair hastalıklarda ve sorunlarda da hem teşhis hem tedavi işte bu uzmanlardan gelir. Meşhur hadis âlimi İbn Hacer el-Askalânî tıbbî ikiye ayırır; beden ve kalbin tıbbî. Kalbin tıbbının da Allah Resûlünün getirdiği din ile sağlanacağını söyler. İşte bu dinin mütehasısları olan âlimler ve ârifler kalp hayatının gerçek tabipleridir. Manevi rahatsızlıklarımızın ve hastalıklarımızın teşhis ve tedavisini de onların sözlerinde ve uygulamalarında bulacağız.

İşte batından bahsederek insanın da zahirine kıyasla, zahirinden ve dış görünüşünden daha önemli olan batını ve iç hali vardır. Bu bizim dünyamızda batın denildiğinde hemen akla kalp, gönül, ruh, nefis ve saire çeşitli kelimeler ve tabirlerle gelmektedir. Bilhassa müminin ruhi ve manevi hayatından bahsederken ittifakla

imanın mahalli olan kalp hususi mahiyettedir. Hz. Peygamberimiz (sav) Müslim’de geçen bir hadis-i şerifinde kalbin Allah nezdindeki yerini şöyle anlatır: **لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ** “Allah sizin suretlerinize ve şekillerinize, mallarınıza ve mülklerinize bakmaz ama kalplerinize ve amellerinize bakar.” Yani dış güzellik, yakışıklılık, zenginlik, soy-sop, statü, makam ve mevki sahibi olmak Cenâb-ı Hak indinde esas değildir, esas olan kalptir. Keza, kalbin insanın mahiyetindeki ana uzuv ve unsur olduğunu da şu belîğ ifadelerle izah eder: **أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتِ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ** Buhârî’de geçen bu hadis-i şerifin manası “Bilin ki insan vücudunda bir et parçası vardır o salih olursa bütün beden düzgün çalışır, o bozuk olursa bütün beden bozuk olur. İşte o kalptir.” Kalbin, hatta selim bir kalbin Cenâb-ı Hakk’ın indinde ne kadar kıymetli olduğunu Hz. İbrahim’in bir duasından öğreniyoruz. Kur’an-ı Kerim’de geçtiği üzere Hz. İbrahim (as) Allah’a niyaz ederken **إِلَّا مِنْ أَيْدِي اللَّهِ** demiştir. Duanın bütününe bakıldığında Hz. İbrahim (as) şöyle niyaz etmekte: “İnsanların diriltileceği gün beni utandırma! O gün ki onda ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah’a selim bir kalp ile gelenler müstesna!” Nitekim, bu ayet anılınca Bağdatlı Ruhî’nin o güzel beyti akla gelir ki adeta bu ayeti tefsir etmektedir:

Sanma ey hâce senden zer u sîm isterler
Yevme la yenfe’uda kalb-i selim isterler

Kimsenin kimseden fayda ummadığı, ana babanın evlattan, eşlerin birbirinden kaçacağı o dehşetli günde tek geçer akçe kalb-i selimdir. Yani, müminlerin ruhani hayatını, batınını ve maneviyatını temsil eden kalp hakkında hem Kur’an’da hem Sünnet-i sahihada daha fazla tanım ve tasvir bulmak mümkündür.

Konumuz kalbin bazı marazları, yani hastalıkları karşısında müminin göstermesi gereken doğru davranışlar. Her hastalığın bir devası vardır. Fakat bu önemli mevzuya geçmeden önce kalbi tanımlamak ve anlamak gerekir. Nedir kalp? Yukarıda da anlattıklarımızla beraber rahatlıkla söyleyebiliriz ki kalp beden mülkünün sultanı ve padişahıdır. Kelime anlamı ve istilahî manası olarak “kalb” kelimesi bir şeyin özü, merkezi ve ortası anlamında kullanılır. Bir diğer manasıyla da değiştirmek ve dönüştürmek anlamına gelir. Kalb, aslında Hz. İnsan’ın özü, merkezi ve cevheridir. Bu sebeple ulemâ ve urefa; yani âlimler ve ârifler kalbi ikiye ayırmıştır: cismânî ve manevî kalp. İlki sol göğsün altında yumruk büyüklüğündeki et parçasıdır. Manevî kalp ise adeta bir çeşit latife-i Rabbanî denilen bir sır-ı İlahî’dir. Kur’an ve hadislerde bu kavram etrafında anladığımız şey insanî hakikatin merkezi; “ben”in içindeki özü ifade eder.

Kur’an-ı Kerim’de kalp çeşitli yönleriyle yüzden fazla yerde bahsedilir. Kalp aslında mahlukun Halik ile; yaratılanın Yaratanyla münasebetinin temerküz ettiği noktadır; yani odak noktası, merkezidir. Kalp, daha veciz ifadesiyle söylemek lazımsa, nazargâh-ı İlahî’dir. Allah kalbe bakar, kalbe itibar eder. Âyet-i kerimede geçtiği üzere vahiy Peygamberin kalbine indirilmiştir: **عَلَى قَلْبِكَ** **لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ** “Uyaranlardan olman için o Kur’an senin kalbine nâzil olmuştur.” (Şuara, 194) Yani, kalp vahyin nüzul ettiği ve indiği yerdir. Aynı zamanda bir idrak ve anlama merkezidir. **فَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبِ أَفْئَالِهَا** “Onlar Kur’an üzerinde düşünmüyorlar mı, yoksa kalpleri kilitlenmiş midir?” (Muhammed, 24) ayeti kerimesi kalbin düşünme ve tefekkür etme melekesine sahip olduğunu gösterir.

Merhamet, muhabbet ve hidayet gibi müspet duygular ve tecelliler de kalpte oluşur, kalpte yankı bulur. İnsandaki kötü

davranışların da kalpte tezahürleri vardır ki Kur'an-ı Kerim bil-hassa münafıklardan bahsettiği yerlerde bu duruma işaret eder. فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ “Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah hastalıklarını artırmıştır. (Bakara, 10).” İnsandaki kibir, gurur ve bilhassa ahkâm-ı İlâhî karşısındaki inkâr edici tavırlar da anlatılırken ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً “Sonra kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi hatta daha da katı oldu.” (Bakara, 74) denilmektedir.

Kalplerin öyle hastalıkları vardır ki ihmal edilip de bir gönül tabibine arz edilmezse zaman içerisinde kalpler taş gibi katılaşır. Ne enteresandır ki bu âyetin devamında bağırında nehirlerin fışkırdığı ve hatta Allah korkusundan yuvarlanan taşlardan da bahsedilir. Yani Allah korkusu ile taş bile şak şak olur yanılırken öyle kalpler vardır ki bu taşlar kadar dahi olamaz. Allah'ın kelamı ve ahkamı karşısında kas katıdır. Hiçbir söz ve nasihat onlara tesir etmez. Gerek inkâr gerekse günahlar kalbin yumuşamasını engelleyecek bir sertliğe sevk eder. İşte ileride ele alacağımız hususlar kalbi hastalığa uğratan, nurunu zulmete çeviren ve inceliğini yok eden bazı davranışlardır. Bu davranışlar hem şeytanın desiseleri hem de nefsin hevesleri sayesinde insana cazip görünür ve kalp hayatını karartır. Kalp manevî fonksiyonlarını kaybeder ve insan cevherini keşfedemeden ve Allah'ın rızasına eremeden bu dünyadan göçüp gider.

Akıl büyük bir nimettir ama akı kalbin hizmetine vermekle insan ruh semasında kanatlanır ve pervaz eder. Kalbî hayatta tezahür eden aşk, akla akıl ile veda etmektir. Aklın yetersizliğini akılla anlamak... Bir misalle bu durumu daha da tavzih edelim. Uçak belli bir aerodinamik hali ve şekliyle belli bir cisme sahiptir. Her uçak karadan hareket eder. O uçak pistte kaldığı müddetçe tekerlekleri üzerinde giderken fonksiyon itibarıyla bir kara taşıtı

araba, kamyon ya da otobüs değil midir? Evet öyledir. Ne zaman belli bir hıza gelir tekerleklerini yerden kaldırır ve o zaman uçak olur. İşte havalanmadan önceki haline kadar belli bir müddet otomobil gibi hareket eder, tekerleklerinin üzerinde gider. Akıl pist gibidir, lazımdır. Ama akla bağlı kalırsan hiçbir zaman uçamazsın. Bunu anlamak aşıktır. Her uçak menzil-i maksuduna erişemeyebilir, bazen yolda kaza olur ve uçak düşer. Ama o açıdan da bakıldığında bu kaza bir araba, otomobil ya da kamyon kazası değildir, uçak kazasıdır. Hz. Mevlânâ bu meseleyi izah ederken enfes bir misal verir: Aşk meselelerinde akıl bataklığa düşmüş eşek gibidir, çırpındıkça daha da batar. Eşek misali Kur'an'da geçer. "Savtu'l-hamir" eşek anırması demektir. Eşek aynı zamanda gabiliğin sembolüdür. "Eşeklik etme! Eşek gibi döverim seni" gibi klişelerde eşeğin ahmaklığına vurgu vardır. At terbiye olur, sirklerde çok görülür. Ama eşeğin terbiye olması çok nadirdir. İşte akla çok güvenmek ahmaklıktır. Hz. Mevlânâ çakal, katır, fil ile bunu örneklendirmiyor. Eşek örneğini bilhassa veriyor. Dolayısıyla akla veda etmeden aşk meselesinde mesafe almak, yükselmek, ilerlemek mümkün değildir. Çünkü aşkın işine aklın akli ermez. Hz. Mevlânâ alem (sembol) bir zât-ı şeriftir. Ona bakmalıyız. Hz. Şems bütün kitaplarını suya attı, bu ne demektir: Aklından vazgeç anlamına gelir. Çünkü kitap aklın sonucudur. Hz. Mevlânâ döneminde pek çok âlim vardır, ama bunların bazılarının isimleri bazı kitaplarda mahfuzdur, çok kişi bilmez. Ama aşk hâlâ yaşamakta ve aşkın sembol şahsiyetlerin isimleri de çağlar boyunca dilden dile aktarılmakta devam ediyor. Hz. Mevlânâ aşkın sembol şahsiyetidir. Diğer meşâyih-i kiramda da hiç şüphe yok ki aşk vardır. Ancak onların da sembol olduğu başka hususlar vardır. Kerâmet deyince akla hemen Hz. Ahmed er-Rufâi gelir, istimdat ve medet isteme deyince Hz. Abdülkadir-i Geylânî gelir. İşte Hz. Mevlânâ'nın şahsında alem olmuş aşk bir haldir. Susuzluğun giderilmesi su

içmekle olur, çeşme seyretmek veya dereye bakmakla değil. İşte gelecek sayfalarda bahsi geçen konularda kalbi çölde ve vahada susuz bırakacak hallere değinilirken bunlara karşı yapılması lazım gelen doğru davranış biçimleri de gösterilmeye çalışılmıştır. Cenâb-ı Hak kalbimizi dini üzerinde sabit kılsın.